

Київський державний лінгвістичний університет

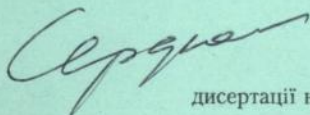
На правах рукопису

СЕРДЮКОВ Петро Ігорович

УДК 803:37:681.3

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ НАВЧАННЯ
ІНОЗЕМНИХ МОВ У МОВНОМУ ВУЗІ
З ВИКОРИСТАННЯМ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Спеціальність 13.00.02 - теорія та методика навчання: германські мови

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Київ - 1997

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі інформатики та технології навчання Київського державного лінгвістичного університету Міністерства освіти України.

Офіційні опоненти:

доктор педагогічних наук, професор Тарнопольський Олег Борисович, завідувач кафедри іноземних мов Дніпропетровського державного технічного університету залізничного транспорту Міністерства освіти України

доктор педагогічних наук, професор Плехотник Василь Макарович, головний науковий співробітник лабораторії методики викладання іноземних мов Науково-дослідного інституту педагогіки АПН України

доктор технічних наук, професор, член-кореспондент АПН України Гуржій Андрій Миколайович, заступник директора Інституту змісту і методів навчання Міністерства освіти України

Провідна установа: кафедра методики викладання філологічних дисциплін Запорізького державного університету Міністерства освіти України

Захист відбудеться "21" листопада 1997 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д26.054.01 по присудженню вченого ступеня доктора (кандидата) наук при Київському державному лінгвістичному університеті (252650, м. Київ, вул. Велика Васильківська, 73).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці університету.

Автореферат розіслано 17 жовтня 1997 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л.П.Смелякова

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю підвищення ефективності та якості підготовки студентів мовного вузу і формування їх іншомовної комунікативної та професійної педагогічної/перекладацької компетенцій, потребою створення спеціальної технології навчання іноземних мов, побудованої на сучасних інформаційних технологіях; важливістю розв'язання проблеми поліпшення підготовки з іноземних мов у навчальних закладах різних типів і рівнів, необхідністю впровадження нових ефективних форм підвищення кваліфікації вчителя/викладача іноземної мови, нагальністю підготовки фахівців з технології навчання.

Педагогічна наука звертає серйозну увагу на ці проблеми, в першу чергу, загальнодидактичні, психологічні й методичні. Достатньо вказати на вагомий дослідження останніх 15-20 років: праці Ю.К.Бабанського, В.М.Галузинського, М.Б.Євтуха та М.Д.Ярмаченка з питань загальної педагогіки; І.Л.Бім, В.А.Бухбіндера, Н.І.Гез, М.В.Ляховицького, Р.К.Мін'яр-Белоручева, О.О.Миролюбова, Г.В.Рогової, С.К.Фоломкиної, С.Ф.Шатілова, J.C.Richards, W.Rivers, T.S.Rogers та ін. з методики навчання іноземних мов, Ю.І.Пасова з формування комунікативної діяльності на іноземній мові, В.Л.Скалкіна з навчання усного мовлення, І.О.Зимньої та О.О.Леонтьєва з психології навчання іноземних мов, Г.О.Китайгородської та Г.Лозанова з методики інтенсивного навчання іноземних мов, С.Ю.Ніколаєвої з індивідуалізації навчання та ряд інших.

Певна роль у процесі формування іншомовної комунікативної компетенції студентів мовного вузу відводиться методикою технічним засобам навчання (ТЗН), застосування яких спрямоване на підвищення ефективності формування певних видів мовленнєвої діяльності, наприклад, аудіювання й говоріння за допомогою фонограми, комунікативної діяльності з застосуванням відеофонограми тощо (Н.І.Бичкова, Н.Ф.Бориско, Л.В.Калініна, І.М.Кошман і М.В.Ляховицький та ін.).

Аналіз навчального процесу у мовному вузі свідчить однак про те, що хоча окремі проблеми методики в науковому плані й вирішуються, суттєвих змін у повсякденній практиці формування іншомовної комунікативної та професійної педагогічної/перекладацької компетенцій не відбувається. Великі резерви навчального процесу не використовуються або використовуються не повною мірою. Звідси випливає актуальність пошуку продуктивних і перспективних форм, методів та засобів навчання, спроможних забезпечити радикальне підвищення ефективності навчання іноземних мов на всіх рівнях і в усіх формах освіти.

Один з таких напрямів дослідження - вивчення можливостей використання сучасних інформаційних технологій (ІТ) у навчанні іноземних мов. Ці технології стали інтенсивно розвиватися з винаходом комп'ютера і цілком спираються на його інформаційно-комунікаційні можливості. Все більший вплив на суспільство в цілому, а також на окрему людину справляють засоби масової комунікації, особливо телебачення, комп'ютерна техніка та нові види телекомунікації - ми поступово

звикаємо до отримання інформації з екрана телевізора або з екрана комп'ютера, особливо за умови його підключення до Інтернету. У свою чергу, нові технології мають потужні засоби, які дозволяють забезпечити таку освіту.

Загальний термін "інформаційні технології" об'єднує інформаційно-комп'ютерну технологію (ІКТ) та телекомунікаційну технологію (ТКТ). Ці технології розрізняються своїми можливостями та функціями: ІКТ займається зберіганням і переробкою інформації, ТКТ - передачею та прийманням інформації. Вони започаткували дві нові галузі науки - інформатику та телематику. Провідним засобом інформатики стали засоби мультимедіа, а телематики - Інтернет. ІКТ цілком ґрунтується на застосуванні комп'ютера, в той час як ТКТ охоплює, поряд з комп'ютером, широке коло засобів масової комунікації: радіо, телефон, телебачення, локальні та глобальні комп'ютерні мережі, електронну пошту та Інтернет. Спільним у всіх засобах ТКТ, що об'єднуються терміном "телекомунікація", є можливість передачі та приймання інформації на відстані. Сучасна технологія навчання (ТН) будується на телекомунікаційній та інформаційно-комп'ютерній технологіях.

Упровадження цих технологій у навчальний процес мовного вузу та розробка окремої технології навчання іноземних мов (ТНІМ) дасть можливість різко підвищити інформаційну насиченість освіти, активність учня, результативність, масовість, доступність і гнучкість навчання. За допомогою ІКТ і ТКТ створюється інтерактивне аудіовізуальне навчальне середовище з великим діапазоном дидактичних засобів навчання для аудиторної та індивідуальної самостійної роботи. Крім того, завдяки своїм дидактичним особливостям ІКТ змінює характер навчання: з групового, що керується вчителем, - в індивідуалізоване навчання, що керується самим учнем на основі програми, закладеної в автоматизований навчальний курс (АНК). ТКТ, у свою чергу, забезпечує доступ до розподілених інформаційних і дидактичних ресурсів і дає можливість здійснювати вільне та гнучке масове навчання і спілкування між людьми на віддалі, створюючи нові форми навчання та комунікації. Ефективність застосування інформаційних технологій у вузі залежить, передусім, від інформаційної (комп'ютерної) грамотності користувачів - викладачів та студентів.

Сучасні інформаційні технології, як показує досвід їх використання в системі освіти різних країн, мають величезний дидактичний потенціал для навчання іноземних мов. Використання цих технологій дозволяє удосконалювати форми, структуру і методи навчання, підвищує ефективність сприймання навчального матеріалу студентами, забезпечує умови для формування у них певних навичок і вмінь; розвиває активність, творчість та самостійність навчальної діяльності студентів, сприяє вдосконаленню навчально-методичної, науково-методичної та організаційно-адміністративної діяльності навчальних закладів. Разом з тим, важливу роль у навчанні іноземних мов продовжують відігравати й традиційні ТЗН, які, як і раніше, виконують свої специфічні функції у навчальному процесі.

Необхідно підкреслити, що розробка й упровадження в практику навчання

інформаційних технологій - природний результат розвитку суспільства, в якому сьогодні відбувається інформатизація практично всіх сторін діяльності людини. В Україні інформатизація стала державною політикою, розпочинаючи з Указу Президента України N 186/93 від 31.05.93 "Про державну політику інформатизації України", Постанови Кабінету Міністрів України "Питання інформатизації" N 605 від 31.08.94 та "Концепції державної політики інформатизації України". Один з розділів Національної програми інформатизації України присвячений освіті:

"В галузі освіти передбачається подальше насичення учбових закладів комп'ютерною технікою та комп'ютерними технологіями навчання, що революціонують та інтенсифікують процеси навчання в усіх предметних галузях. Передбачається розширення мережі знань і засобів доступу до державних і зарубіжних академічних баз даних і знань; комп'ютерні дидактичні лабораторії для підготовки викладачів нового типу; перспективні технології для формування знань; електронні підручники, довідники, навчальні посібники та ін. [34],... Відбудеться заміна заочної форми навчання, прискориться обмін знаннями на основі дистантних технологій навчання" [45] *.

Розробленням технологій навчання активно займаються в багатьох країнах. Загальним питанням комп'ютеризованого навчання присвячені роботи С.І.Архангельського, Р.Вільямса та К.Макліна, Б.С.Гершунського, В.М.Глушкова, О.М.Довгялло, А.П.Єршова, В.М.Монахова; Л.А.Растрігіна, А.Я.Савельєва, Н.Ф.Талізної, J.D.M. Underwood та ін.; технології навчання - J.E.Eisele, V.E.Eisele, L.Elton, R.Heinich, G.Kearsley, J.E.Kemp, W.Lynch, M.Molenda, J.D.Russel, P.Saettler, D.C.Smellie та ін.; психології комп'ютеризованого навчання - Є.І.Машбиця, О.К.Тихомирова, С.Сгоок, P.Light, J.Pappert, K.Spencer; лінгвістичних проблем застосування комп'ютерів - Б.Ю.Городецького, О.В.Зубова, Р.Г.Піотровського, Т.Джонса та ін. Слід констатувати, що в наш час комп'ютер використовується практично в усіх сферах людської діяльності, включаючи мовну освіту. В 70-ті роки з'явився та в останні роки активно розвивається в багатьох країнах цілий напрям - комп'ютеризоване навчання іноземних мов (Computer-Assisted Language Learning - CALL). Розробкою та застосуванням комп'ютерних програм з іноземних мов займаються Е.Г.Азімов, П.Г.Асоянц, Є.А.Власов, Л.М.Волчкова, А.П.Журавльов, Т.І.Коваль, Е.Л.Носенко, В.В.Одегова, Г.С.Чекаль, Н.М.Чемерис, V.Cook, G.Davies, J.Higgins, O.U.H. Jung, I.Kecskes, M.-M.Kenning and M.J.Kenning, L.Legenhausen, P.Scrimshaw, J.D.M. Underwood, D.Wolff та ін.

Протягом кількох останніх років відбулося становлення нової форми освіти - так званого дистантного навчання (Distant Learning - DL), яке базується на телекомунікаційній технології, що надає бажаному можливість одержати підготовку в будь-якій галузі знань або навіть здобути повну вищу освіту без відвідування

* Інформаційний збірник (Інформатизація України). Національна академія наук України. К.: Кібернетичний центр. - 1995. - 65 с.

навчального закладу. Так, наприклад, ряд британських та американських університетів пропонують здобуття ступеня бакалавра й магістра на віддалі. Тут можна зазначити праці О.М.Довгялло, D.Cavet, J.Cowan, N.Davis, P.I.Hefzallah, B.Holmberg, D.Keegan, J.Mooney та ін., що присвячені загальним аспектам дистантного навчання, та R.Howard, I.McGrath, K.Richards, P.Roe, P.Scrimshaw, M.Warschauer, які розглядають питання навчання іноземних мов із застосуванням телекомунікаційної технології.

Завдяки появі інформаційних технологій перед освітою, в тому числі мовною, відкриваються нові перспективи. Тому впровадження інформаційних технологій в навчання іноземних мов у мовних вузах та інших навчальних закладах України стає актуальним завданням методичної науки. На жаль, незважаючи на масову комп'ютеризацію системи освіти в нашій країні, у мовному навчанні комп'ютери використовуються украй рідко, що пов'язано як з дефіцитом комп'ютерних курсів з іноземних мов, так і з недостатньою техніко-методичною підготовкою викладачів. Дистантне навчання іноземних мов з допомогою телекомунікаційних засобів в Україні знаходиться взагалі в початковому стані. Більше того, тривалий досвід застосування технічних засобів у навчанні іноземних мов не виявив вагомого впливу на підвищення ефективності та якості навчального процесу (хоча всі викладачі іноземних мов безумовно погодяться із твердженням, що без ТЗН навчити іншомовного мовлення у вузі або школі практично неможливо). Причин такого становища багато, проте головна з них, на наш погляд, полягає в тому, що всі ТЗН, в тому числі комп'ютер, розглядаються викладачами іноземної мови як суто допоміжні засоби, без яких найчастіше можна обійтися; немає розуміння того, що технічні засоби утворюють певну дидактичну систему, покликану вирішувати певний клас навчальних завдань; різноманітні ж аспекти застосування ТЗН розглядаються в окремих розділах методики, хоча багато питань технології навчання виходять за її межі. Відсутня цілісна узагальнююча теорія сучасної технології навчання іноземних мов, яка могла б стати системною основою розроблення та застосування у навчальному процесі всіх технічних засобів навчання, включаючи комп'ютер і засоби інформаційних технологій. Створення спеціальної технології навчання іноземних мов, побудованої на сучасних інформаційних технологіях, певно, сприяло б підвищенню ефективності формування іншомовної комунікативної та професійної педагогічної компетенцій студентів мовного вузу та навчального процесу в цілому.

Основна мета дослідження: розробити теоретичні основи технології навчання іноземних мов, заснованої на системному, комплексному використанні комп'ютерної та телекомунікаційної технологій, а також існуючої машинної технології, що використовує традиційні технічні засоби навчання.

Досягнення поставленої мети здійснюється вирішенням наступних конкретних задач:

- 1) проаналізувати та узагальнити існуючий вітчизняний та зарубіжний

досвід розробки і використання сучасних інформаційних технологій у навчанні іноземних мов;

- 2) систематизувати та описати власний досвід у цій галузі;
- 3) виділити та описати дидактичні можливості означених технологій для навчання іноземних мов;
- 4) класифікувати наявні технічні та дидактичні засоби навчання іноземних мов;
- 5) розробити теоретичні основи та принципи сучасної технології навчання іноземних мов;
- 6) розробити систему і методи навчання іноземних мов, які базуються на застосуванні інформаційних технологій навчання;
- 7) запропонувати нові форми навчання студентів мовного вузу та підвищення кваліфікації вчителів і викладачів іноземної мови;
- 8) розробити систему підготовки вчителів і викладачів іноземної мови з технології навчання, а також фахівців з технології навчання;
- 9) підготувати теоретичну базу і практичні рекомендації для широкомасштабного впровадження інформаційних технологій в навчальний процес мовного вузу.

Об'єктом дослідження є процес формування іншомовної комунікативної та професійної педагогічної компетенцій студентів педагогічного мовного вузу; предметом - розробка теоретичних положень і практичних рекомендацій щодо впровадження інформаційних технологій в навчальний процес мовного вузу.

Гіпотеза дослідження: досягнення мети навчання у мовному вузі - формування іншомовної комунікативної та професійної педагогічної компетенцій студентів ефективно забезпечується на основі системного і комплексного застосування сучасних інформаційних технологій.

Методи дослідження включали: а) вивчення теоретичної літератури з методики, педагогіки, психології та інформаційних технологій; б) ознайомлення з практикою використання інформаційних технологій в навчальних закладах України, університетах США та Великобританії; в) аналіз навчальних посібників (навчальних комп'ютерних програм, курсів та інших матеріалів), які використовуються у комп'ютеризованому навчанні іноземних мов; г) системно-структурний аналіз та логічне зіставлення теорії і фактів практики, побудова робочих гіпотез, моделювання та інтегрування; д) вибіркове експериментування та дослідницька перевірка ефективності практичних розробок комп'ютерних курсів і рекомендацій.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше питання впровадження технології в навчання іноземних мов розглядаються на основі системного підходу; аналізуються нові оригінальні системи та форми навчання, побудовані на інформаційних технологіях; узагальнюється теорія і практика розробки та використання технічних засобів і технологій у навчанні іноземних мов; викладається

цілісна теорія технології навчання іноземних мов, яка заснована на сучасних інформаційних технологіях; формулюються головні принципи цієї технології; розглядаються нові підходи до розробки та комплексного використання технічних засобів у навчальному процесі; пропонується нова форма підвищення кваліфікації вчителя/викладача іноземної мови та підготовка фахівців нового типу - технологів-методистів (спеціалістів з технології навчання).

Теоретична значущість даного дослідження визначається розробленням загальних основ технології навчання іноземних мов, формулюванням теоретичних принципів і положень цієї технології, визначенням її структури та описом складових частин, виділенням дидактичних можливостей сучасних технічних засобів навчання та створенням нової класифікації ТЗН, узагальненням досвіду використання інформаційних технологій у навчанні іноземних мов та встановленням закономірностей комплексного використання ТЗН у навчальному процесі мовного вузу.

Практичне значення дисертації полягає в тому, що в результаті дослідження визначені основні дидактичні засоби інформаційної технології навчання іноземних мов - автоматизований навчальний курс і курс дистантного навчання та розроблена технологія їх створення, описана організація та модель навчального процесу, побудованого на комплексному застосуванні ТЗН, запропонована система методів навчання іноземних мов, що використовує інформаційні технології, наведені конкретні рекомендації щодо впровадження комп'ютерної та телекомунікаційної технологій у навчальний процес мовного вузу та систематизовані зразки їх використання, розроблені структура, зміст і навчальні програми з підготовки студентів мовного вузу, вчителів середньої школи та викладачів іноземних мов вузу з технології навчання, запропонована нова спеціальність "технологія навчання".

Це дослідження пов'язане з планами навчально-методичної та науково-дослідницької роботи Київського державного лінгвістичного університету, а також узгоджується з Національною програмою інформатизації України та діяльністю Міністерства освіти України.

Апробація роботи: матеріали та результати дослідження були представлені в доповідях та обговорені на 25 національних і міжнародних конференціях та нарадах у Києві, Одесі, Москві, Санкт-Петербурзі, Казані, Таліні, Ризі, Мінську, Берліні, Ростокі, Будапешті, Дебрецені, Софії, Екзетере (Великобританія), Фініксі (США), а також викладені в 28 наукових і навчально-методичних друкованих працях, що були опубліковані в Україні та за кордоном.

Публікації: основні положення дисертації відбиті в 4-х навчальних посібниках (з них 3 у співавторстві), 5-ти методичних посібниках (з них 3 у співавторстві), 16-ти статтях (з них 7 у співавторстві) і 3-х програмах для вузів (у співавторстві).

Особистий вклад пошукача: з 28 друкованих праць 12 написані пошукачем самостійно; у колективних працях автору належать основні ідеї та принципи їх

реалізації, певна частина спільної праці та загальне редагування.

На захист виносяться такі положення: упровадження інформаційних технологій в навчальний процес мовного вузу:

- сприяє вдосконаленню форми, структури, змісту та характеру навчання;
- приводить до виникнення нових, ефективніших засобів, методів, навчальних посібників і матеріалів;
- ✓ - викликає у студентів підвищену мотивацію до навчання, розвиває їх активність, творчі здібності та самостійність;
- сприяє ефективній організації самостійної навчальної діяльності студентів;
- дозволяє значною мірою індивідуалізувати процес навчання;
- створює реалістичну, змістовну, предметну основу навчальної комунікативної діяльності студента, завдяки чому наближає навчальну комунікацію до природної;
- створює можливості для навчання всім студентам, від найбільш обдарованих до найменш здібних, а також інвалідам;
- відкриває доступ до необмежених глобальних інформаційних ресурсів і створює новий вид навчальної комунікації мовою, що вивчається;
- сприяє підвищенню ефективності формування у студентів умінь і навичок в різноманітних видах навчальної діяльності та ІКК в цілому;
- формує сучасну інформаційну / комп'ютерну грамотність студентів і дає можливість навчити їх продуктивної роботи з інформацією взагалі і з текстом зокрема;
- створює позитивний вплив на вдосконалення системи професійної підготовки вчителя іноземної мови та сприяє появі педагога нового типу.

Структура та обсяг дисертації. Композиція роботи визначається метою та завданнями дослідження. Дисертація складається із вступу, чотирьох розділів, висновків, списку джерел, що використовувалися, списку скорочень і додатків. Обсяг дисертації становить 349 сторінок друкованого тексту. Список використаних джерел налічує 402 найменувань, в тому числі 193 англійською, німецькою та французькою мовами.

Зміст роботи

Розділ 1. Теоретичні передумови створення сучасної інформаційної технології навчання іноземних мов

Під технологією навчання ми розуміємо систему технічних, програмних, навчальних і методичних засобів, що використовуються у навчанні разом з людськими ресурсами шляхом науково обґрунтованої системи методів, засобів і прийомів їх застосування для ефективного розв'язання професійних педагогічних, навчальних, наукових та організаційних завдань.

Не існує, наскільки нам відомо, самостійного визначення технології навчання саме іноземних мов. Ми пропонуємо своє визначення, що, на наш погляд, враховує

всі аспекти явища, яке розглядається:

Технологія навчання іноземних мов - це система розроблення та застосування у навчанні/вивченні іноземних мов спеціальних навчальних засобів, матеріалів і методів, яка базується на сучасній методикі навчання іноземних мов та інформаційних технологіях і призначена для забезпечення ефективного досягнення кінцевої мети навчання у мовному вузі - формування іншомовної комунікативної та професійної компетенцій студента.

Історичний розвиток теорії та практики навчання взагалі та іноземних мов зокрема приводить, на наш погляд, до об'єктивної необхідності відокремлення від методики навчання іноземних мов самостійної технології навчання іноземних мов (ТН ІМ), яка створює свою теорію, свою матеріальну базу; включає, поряд з інформаційними технологіями, і традиційні ТЗН; розробляє засоби та методи застосування технології в навчанні іноземних мов, одночасно зберігаючи тісні зв'язки з методикою як у плані спільного дидактичного фундаменту, так і власного впровадження в навчальний процес.

ТН ІМ - це система, яка складається з трьох основних частин: теоретичних основ ТН, технічної бази (технічних засобів навчання) та дидактичного забезпечення, які тісно взаємопов'язані і утворюють єдине ціле.

Мал.1. Складові частини ТН ІМ

Слід відмітити істотну роль технічної бази в ТН: саме першочерговий розвиток техніки та пов'язаних з нею технологій приводить до виникнення та зміни технологій навчання.

У процесі розвитку технічної бази ТН утворилися три її розділи, що формують самостійні, але взаємопов'язані підсистеми, на основі яких розвинулися відповідні технології:

- 1) технічні засоби навчання (ТЗН) і безкомп'ютерна (або, як її часто називають, "машинна", на відміну від безмашинної) технологія їх застосування (МТН);
- 2) комп'ютерні засоби навчання (КЗН) і комп'ютерна технологія навчання (КТН);

3) телекомунікаційні засоби навчання (ТКЗН) і телекомунікаційна технологія навчання (ТКТН).

Мал. 2. Підсистеми технічної бази технології навчання

МТН продовжує використовуватися в навчальному процесі мовного вузу, виконуючи свою роль для розв'язання навчальних завдань. КТН сприяла загальній комп'ютеризації освіти та викликала появу комп'ютеризованого навчання іноземних мов (КНІМ). ТКТН дозволила створити концепцію дистантного навчання (ДН), що вже знаходить застосування в навчанні іноземних мов.

Модель ТН ІМ, таким чином, може бути представлена в такому вигляді:

$$ТН ІМ = МТН + КТН + ТКТН$$

Отже технологія навчання іноземних мов включає три складники: машинну технологію, що базується на традиційних ТЗН (МТН), комп'ютерну (КТН) та телекомунікаційну (ТКТН) технології.

Враховуючи характеристики підсистем технічних засобів ТН, кожна з цих технологій має свою сферу застосування: МТН - у навчальному процесі з груповою формою навчання під керівництвом викладача; КТН - здебільшого в самоосвіті, що не виключає можливості використання комп'ютера в системі групового аудиторного навчання; ТКТН - головним чином в індивідуальному навчанні, що організується будь-яким учбовим центром дистантного навчання. Сьогодні існує можливість поєднати всі ці методики на основі комплексного підходу в єдину дидактичну систему технології навчання іноземних мов.

Розглядаючи характер використання ТЗН в історичному аспекті, ми виявляємо, що ТН розвивалася у напрямі від випадкового, розрізненого застосування окремих технічних засобів до комплексного, що припускає одночасне використання декількох апаратів; зараз ми підійшли до етапу використання ТЗН на основі системного підходу, що відбивається як у поглядах на ТН як на специфічну дидактичну систему, так і в масовому, регулярному, науково обґрунтованому її впровадженні в навчальний процес.

Існує низка підходів до класифікації ТЗН. Так, М. В. Ляховицький виділив три типи технічних засобів, що характеризуються за каналами надходження інформації: фонограма, відеограма та відеофонограма. Сьогодні до них необхідно, на наш погляд, додати четвертий засіб - навчальну комп'ютерну програму.

Технічні засоби навчання - це, на нашу думку, прилади та апарати, що застосовуються в навчанні: магнітофон, кодоскоп, телевізор, комп'ютер та ін. Навчальні ж матеріали у вигляді фонограми тексту, кодопозитиву, слайду, лінгафонного курсу, навчального відеофільму та відеокурсу, а також навчальної комп'ютерної програми потрапляють у розряд дидактичних засобів навчання, де вже знаходяться підручник і навчальні посібники всіх типів, словники та наочні посібники (не технічні).

Важлива характеристика технічних засобів - характер навчальної діяльності, яка здійснюється учнем у процесі взаємодії з даним засобом. Так, усі традиційні технічні засоби лише подають інформацію, в той час як комп'ютер створює можливість взаємодії з цією інформацією, реалізує зворотний зв'язок як реакцію на повідомлення, яке вводить учень, та дозволяє учню вести діалог "людина-машина", тобто підтримує навчальну комунікацію. Таким чином, тут спостерігається розподіл ТЗН на пасивні та активні (інтерактивні).

Ми вважаємо, що ТЗН можна класифікувати за різними ознаками: технічними (апаратними), дидактичними, психологічними; з точки зору фізичних властивостей носіїв інформації, їх походження, характеру взаємодії учня з ТЗН і т.п. Слід розрізняти технічні засоби навчання (апарати), дидактичні засоби (навчальний посібник і матеріали, що використовуються за допомогою ТЗН), їх форму (як з точки зору носія інформації, так і навчально-методичного характеру цих посібників та матеріалів), спосіб їх впливу на органи почуттів і, найголовніше, їх функціональне призначення у навчальному процесі.

Класифікація ТЗН за останнім критерієм була розроблена нами ще в 1984 р. і розвинута в наступній роботі, опублікованій в 1990 р. Згідно з нашим підходом ми виділяємо такі функції ТЗН: інформаційну, ситуативно-комунікативну, керуюче-контролюючу, навчально-тренувальну та емоційно-мотиваційну.

Відштовхуючись від цих функцій, можна розподілити всі ТЗН на п'ять груп:

1) засоби подання інформації (аудитивні - магнітофон, радіоприймач; візуальні або засоби статичної проекції - кодоскоп (графопроєктор), діaproєктор та інші типи проєкторів, а також поліекран; аудіовізуальні - відеоманітофон з телевізором, кінопроєкційна техніка; комп'ютер);

2) засоби моделювання комунікативної ситуації та забезпечення комунікативної діяльності (засоби статичної проекції, телевізор і комп'ютер з мультимедійними засобами - для моделювання комунікативної ситуації; телефон і комп'ютер, підключений до телекомунікаційних мереж - для комунікативної діяльності);

3) засоби керування навчальним процесом та навчальною діяльністю учня (лінгафонний кабінет або лабораторія усного мовлення і комп'ютер або навчальний комп'ютерний клас);

4) засоби навчально-тренувальної діяльності (манітофон, лінгафонний кабінет, відеоманітофон з телекамерою для відеозапису дій учня або відеоклас для самостійної

роботи студентів та комп'ютер);

5) засоби впливу на емоційно-мотиваційну сферу учнів (магнітофон з підсилювачем та акустичною системою, світло-кольорові установки, проекційна техніка, відеоапаратура та комп'ютер з мультимедійними засобами).

З даної класифікації випливають два важливих висновки:

- кожний з технічних засобів виконує в навчанні свої, чітко визначені функції;
- навчальний процес з іноземної мови вимагає застосування різних технічних засобів.

Вищезгадане переконливо свідчить про те, що найбільш ефективно технічні засоби застосовуються в комплексі, взаємно доповнюючи один одного. Всі ТЗН, що використовуються в навчанні іноземних мов, утворюють самостійну систему технічних засобів, яка характеризується певним набором компонентів, що її наповнюють, структурою, взаємовідносинами між її складовими частинами, принципами та закономірностями застосування.

Комп'ютеризоване навчання іноземних мов спирається на такі техніко-дидактичні можливості комп'ютера:

сприймання та аналіз (з певними обмеженнями) друкованої інформації, що вводиться в нього через клавіатуру, та звукової інформації, що вводиться через мікрофон; визначення параметрів введеного в комп'ютер повідомлення з метою контролю та оцінки знань, навичок та вмінь, а також функціонального стану учня; переробка введеної інформації шляхом виконання різноманітних перетворень (класифікація за якою-небудь ознакою, сортування, впорядкування, переадресовка і т.і.);

зберігання інформації у будь-якій формі (тексти, таблиці, схеми, малюнки, статичне та динамічне зображення та усне мовлення);

подання навчальної інформації в зоровій (друкованої - у вигляді тексту, графічної - у вигляді малюнка, мультимедіації чи відеозображення) та звуковій (усне мовлення, музика, функціональні шуми) формах;

діалогічна форма взаємодії між користувачем (учнем) і комп'ютером природною людською мовою;

забезпечення практично необмеженої можливості повторення навчального матеріалу і тренування в усіх можливих видах навчальної діяльності;

безперервний зворотний зв'язок, видача адекватних повідомлень на введені учнем повідомлення, тобто здійснення доцільного обміну інформацією з учнем;

програмний характер навчальних курсів, у тому числі запланована реакція на повідомлення, що вводяться учнем в комп'ютер у процесі навчальної діяльності;

забезпечення зв'язку між різними користувачами та джерелами інформації в телекомунікаційній мережі;

створення активного, багатofункціонального комунікативного навчального

середовища.

Реалізація цих можливостей, очевидно, залежить, насамперед, не від комп'ютера як технічного приладу, а від якості програмного та дидактичного забезпечення і кваліфікації викладача, що застосовує ці засоби.

З появою комп'ютера стала можливою організація письмового діалогу, який здійснюється у процесі взаємодії людини з машиною. Цей діалог має специфічні особливості, що визначаються не лише формою спілкування, але й спроможністю машини розуміти природну мову.

Письмовий діалог характеризується, з одного боку, ознаками письмового мовлення (сприймання тексту з екрана монітора являє собою, по суті, читання друкованого тексту), а з іншого - письмовий діалог людини та комп'ютера має виражені особливості усного діалогу (комбіноване сприймання та породження мовлення, негайний зворотний зв'язок у вигляді оперативної реакції на мовні вчинки кожного з комунікантів, природна "людська" форма спілкування, передбачена програмою). У той же час, спілкуючись з машиною, учень може вести з нею діалог в посильному для нього темпі, що неможливо здійснити в усному діалозі без порушення природності спілкування, а також в разі потреби зупинитися, міркувати, перепитувати, повторювати та повертатися до попереднього, що в усному спілкуванні практично неможливо. В цьому ми бачаємо чималий дидактичний ефект навчального писемномовленнєвого спілкування "людина-машина".

Як випливає з перелічених можливостей, комп'ютер є універсальним поліфункціональним технічним засобом навчання, який може виконувати в навчанні цілий комплекс дидактичних функцій.

Розробка та впровадження в навчальний процес мовного вузу сучасної технології навчання іноземних мов спрямовані на формування іншомовної комунікативної (ІКК) та професійної педагогічної (ППК) компетенцій у студентів мовного вузу.

Запропонована нами модель ІКК будується на основі розуміння сутності цієї компетенції як системи здібностей, що сформувалася в процесі навчання і складається з п'яти взаємопов'язаних компетенцій: мовної, комунікативної, соціолінгвістичної, предметної та професійної; потенціально вони можуть реалізуватися в інформаційно-комунікативній діяльності на іноземній мові.

Упровадження сучасної ТН ІМ в навчальний процес мовного вузу може у значній мірі усунути вади існуючої системи навчання та підвищити ефективність формування ІКК і ППК студентів шляхом організації доцільної, значущої, предметної комунікативної діяльності в спеціальному навчальному середовищі, створеному за допомогою системи технічних засобів навчання та особливого виду комунікації, що виникає в дистантному навчанні завдяки застосуванню ТКТН.

Техніко-дидактичні можливості комп'ютера дозволяють передати йому частину керівних функцій викладача. Керівні дії в КНІМ здійснюються такими засобами: а) програмою навчальної діяльності, імпліцитно присутньої в АНК; б) системою завдань

і вправ; в) характером діалогічної взаємодії між учнем і комп'ютером; г) вербальними/текстовими повідомленнями-репліками комп'ютера на повідомлення, що вводяться учнем на основі зворотного зв'язку; д) комп'ютерним середовищем та комунікативною ситуацією, яка створюється на екрані; е) даними діагностики та поточного контролю; є) запитаннями та зауваженнями щодо помилок; ж) оцінкою (формальною та неформальною); з) рекомендаціями щодо виконання завдань та виправлення помилок. В ДН керування здійснюється програмою навчання та повідомленнями вчителя/т'ютора, який контролює навчальну діяльність учня.

Ефективність використання комп'ютера як засобу навчання зумовлена, окрім іншого, й тим, що управління навчальною діяльністю в КНІМ опосередковане - в учня у процесі взаємодії з комп'ютером створюється видимість незалежності від керівних впливів взагалі та навчального зокрема: учень працює з комп'ютером один на один. Цей момент сприяє розкриттю потенційних можливостей учня, особливо інтраверта.

Чимала роль й психологічного чинника: учень в КНІМ керує своєю діяльністю самостійно, і його навчальна діяльність безпосередньо не підпорядковується навчаючому та іншим зовнішнім чинникам управління - вона стає відносно незалежною. Тут завдання ставиться не в формі навчального і не на уроці, тому керуючі впливи АНК не усвідомлюються учнем як чужі, нав'язані зовні.

Оскільки в КНІМ керування все більше переходить до учня, там він виступає не стільки об'єктом навчальної діяльності, скільки її суб'єктом. Передаючи в КНІМ частину своїх керівних функцій комп'ютеру, викладач залишає за собою функції організатора і менеджера навчання, консультанта й партнера в живому людському спілкуванні, якого комп'ютер навряд чи зможе замінити.

Основою управління є зворотний зв'язок (ЗЗ). Серед критеріїв ЗЗ виділяються такі: об'єктивність, точність, чіткість, однозначність, формалізованість, оперативність та частотність/безперервність оцінки. Очевидно, що дотримання всіх цих вимог до оцінки навчальної діяльності учня вручну, тобто без використання сучасної технології, неможливо. Вимоги до ЗЗ найбільш повно реалізуються в КНІМ, де застосовуються, в основному, такі види ЗЗ: а) позитивне підкріплення у формі вербальної реакції на правильне повідомлення учня; б) негативне підкріплення у формі вербальної реакції на неправильне повідомлення учня. Нами розроблена п'ятиступенева система виправлення помилок, завдяки якій учень отримує можливість самостійно підійти до правильного розв'язання навчального завдання.

Процес навчання полягає в передачі спеціально відібраної та організованої інформації учню та формуванні в нього умінь взаємодіяти як з цією інформацією, так і з тим середовищем, в якому буде відбуватися його майбутня професійна діяльність. Призначення технології навчання, очевидно, й полягає в передачі учню навчальної інформації найбільш ефективним способом, з тим щоб забезпечити найкраще її сприймання та запам'ятовування, та створенні оптимальних умов для

формування знань, навичок і вмінь, а також професійної компетенції, в нашому випадку ІКК та ППК, у процесі використання цієї інформації та реалізації певної компетенції. Навчальне середовище, таким чином, повинне виконувати три основні функції: інформаційну, комунікативну та предметну. Інформаційна функція середовища забезпечує подання учню нової навчальної інформації, комунікативна функція гарантує можливість взаємодії з цією інформацією, а предметна створює ту змістовність, значущість і реальність використання інформації в навчальній діяльності взагалі та в комунікативній діяльності зокрема, що притаманно природному людському спілкуванню.

Виходячи з психолого-педагогічних умов навчання іноземних мов та особливостей формування студента, з одного боку, і дидактичних можливостей ТН й, передусім, КТН, з іншого, ми стверджуємо, що у мовному вузі за допомогою ТН можна створити специфічне навчальне середовище, яке характеризується такими ознаками: поліфункціональністю, комунікативністю, ситуативністю, інтерактивністю, предметністю та реалістичністю інформаційно-комунікативної діяльності учня; ефективністю впливу на органи сприймання учня; можливістю оптимального керування та самокерування навчальною діяльністю учня.

Проблема індивідуалізації знаходить своє розв'язання в КНІМ, де комп'ютеру передається управління цілою низкою параметрів: видачею навчальних завдань і дидактичних матеріалів, збиранням контрольної інформації, наприклад, результатів тестування, або підрахунком балів і видачею як індивідуальних оцінок, так і рекомендацій щодо подальшої роботи. Індивідуалізація досягається також шляхом персонального зворотного зв'язку, доступного кожному окремому студенту в процесі роботи з комп'ютером.

Індивідуалізація в КНІМ і ДН забезпечується значною мірою такими обставинами: характером взаємодії студента з персональним комп'ютером, індивідуальним завданням, індивідуальним процесом виконання завдання; структурою діалогу між студентом і комп'ютером; індивідуальним, динамічним, об'єктивним зворотним зв'язком для студента. Крім того, студент в КНІМ і ДН має можливість самостійно обирати навчальний матеріал, рівень його складності, характер посібника; приймати незалежні рішення у процесі навчальної діяльності; самостійно регулювати обсяг і темп роботи, що виконується.

Комп'ютеризоване навчання, як відомо, забезпечує високий рівень індивідуалізації, що обумовлено самою природою взаємодії учня з персональним комп'ютером. В цьому велика перевага такого навчання і велика вада. В КНІМ та, особливо, в ДН, змінюється соціальна структура навчання: тут відсутнє природне групове спілкування; комунікація з учителем, співучнями та іншими партнерами в навчанні та спілкуванні спосередкована комп'ютером. У той же час, як показують нові дослідження (P. Light, M. Warschauer та ін.), у комп'ютеризованому навчанні все більше розвивається протидіюча тенденція до колективно-групових форм роботи,

більшої взаємодії учня з його вчителями та співучнями. Проте, за спостереженнями П. Лайта, комп'ютер не скорочує, а навпаки, розширює можливості для групової навчальної діяльності та соціальної комунікації.

Провідною рисою КНІМ і ДН, як підкреслюють усі дослідники в галузі комп'ютеризації освіти, є підвищена мотивація. Аналіз робіт з КНІМ, а також проведене нами анкетування студентів дали можливість виділити чинники, що викликають мотивацію студента до навчання в середовищі КНІМ і ДН, а саме: вільний та гнучкий щодо часу та умов доступ до системи навчання; можливість вибору навчальних програм, змісту, форми та методів навчальної діяльності, режиму самостійної роботи та ін.; активний характер взаємодії студента з комп'ютером; змістовність, конкретність, доцільність діяльності при вирішенні учбових завдань за допомогою комп'ютера; можливість для студента вести природний діалог з комп'ютером мовою, що вивчається; дружність, відносна легкість та певна емоційність спілкування з комп'ютером; привабливий, динамічний характер навчальних програм, ігор та навчальної діяльності в цілому; інформативність, різноманітність, динамічність, яскравість та незвичайність навчальної інформації, що виводиться на екран; наявність звукового супроводу текстових програм і можливість організації усного мовлення студента; наявність зворотного зв'язку з комп'ютером завдяки аналізу повідомлень, які вводяться в комп'ютер, та адекватної реакції студента на них; відсутність збоїв у роботі комп'ютера та безвихідних ситуацій в навчальних програмах; можливість припинення роботи та виходу з програми в будь-який момент; результативність та ефективність роботи з комп'ютером; актуальність, сучасність, престижність роботи з комп'ютером; відчуття незалежності та самостійності в роботі з комп'ютером; можливість самостійно керувати комп'ютером та своєю діяльністю; наявність самоконтролю; відсутність страху перед учителем та аудиторією і побоювання зробити помилку; розвиток таких позитивних якостей в результаті роботи з комп'ютером, як самостійність, впевненість у собі, зростання самооцінки; усамітненість, відсутність зовнішніх подразників і чинників, що відволікають; стимулюючий вплив елементів конкуренції та змагання в деяких програмах.

Важливу роль у формуванні мотивації студентів у КНІМ і ДН відіграє якість навчальних програм і курсів, а також відповідність змісту курсів, що пропонуються, меті та завданням навчання. Великим стимулом для студентів стає також поєднання навчальної діяльності в середовищі КНІМ і ДН з реальними видами роботи, що використовують комп'ютер в інших сферах діяльності, наприклад, обробки тексту (text processing), діловодства; пошуку, переробки та зберігання інформації, а також як довідкову, експертну та ігрову системи і як засіб зв'язку та комунікації.

З дослідження техніко-дидактичних можливостей інформаційних технологій випливає, що в навчанні іноземних мов вони можуть застосовуватися для розв'язання таких навчальних і наукових завдань, які забезпечують досягнення мети навчання у мовному вузі - формування ІКК і ППК студента, а саме: 1) керування самостійною

учбовою діяльністю; 2) подання навчальної інформації; 3) розв'язання різноманітних учбових і пізнавальних завдань; 4) організації тренувальної діяльності з формування відповідних видів діяльності, різних навичок і вмінь; 5) повторення навчального матеріалу; 6) контролю учбової діяльності учня і тестування знань, вмінь та навичок; 7) підготовки та обробки різноманітної текстової інформації; 8) зберігання інформації; 9) інформаційно-довідкового забезпечення навчального процесу; 10) виконання досліджень в галузях лінгвістики та методики викладання іноземних мов; 11) моделювання активного комунікативного іншомовного середовища; 12) комунікації з віддаленими комунікантами та базами знань через телекомунікаційні мережі.

Розглядаючи роль та функції комп'ютера в навчанні, ми виявили, що для викладача і студента вузу вони частково співпадають, але в багатьох випадках і відрізняються один від одного. Для викладача комп'ютер - це засіб опосередкованого управління навчальним процесом; засіб організації та керування самостійною діяльністю студента з метою засвоєння знань, формування певних видів мовленнєвої діяльності та окремих вмінь і навичок; засіб поточного та кінцевого контролю знань, навичок і вмінь; джерело різноманітної наукової, методичної та пізнавальної інформації; банк тривалого зберігання всілякої інформації та текстів; інструмент виконання науково-дослідної та навчально-методичної роботи (в тому числі складання підручників і навчальних посібників, текстів, вправ, тестів та ін.); інструмент для виготовлення навчальних матеріалів для забезпечення навчального процесу (текстів, вправ, тестів, наочних посібників, роздавальних матеріалів, підручників, методичних розробок, рекомендацій та ін.); засіб підготовки та обробки текстової інформації (за допомогою текстових процесорів і редакторів); засіб комунікації з іншими людьми, колегами та експертами в галузі викладання іноземних мов, участі в телеконференціях з проблем методики та доступу до віддалених інформаційних ресурсів.

Для студента комп'ютер служить засобом організації та управління самостійною навчальною діяльністю; засобом формування та розвитку різних видів мовленнєвої діяльності, який організує безперервну і різнопланову навчальну роботу; засобом самоконтролю, самооцінки та самокорекції, що забезпечує постійний зворотний зв'язок і можливість навчального діалогу "людина-машина", а також дозволяє оцінювати знання, навички та вміння у процесі навчання як поетапно, так і безупинно; джерелом навчальної інформації (тексти, словники, довідники та ін.); засобом зв'язку з носіями мови та учбової взаємодії з викладачем у системі дистантного навчання); універсальним мовним середовищем; інструментом підготовки та обробки текстової інформації.

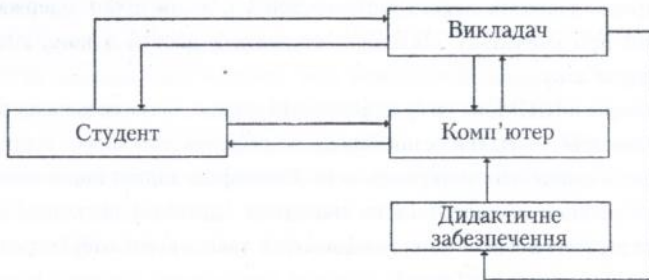
Розділ 2. Комп'ютерна технологія у навчанні іноземних мов

Використання комп'ютерів у навчанні іноземних мов розпочалося близько тридцяти років тому. Застосування комп'ютерної технології у навчанні іноземних мов, як показує світовий досвід, стимулює появу нових форм, засобів і методів

навчання, які справляють суттєвий вплив на навчальний процес у вузі. Так, активна робота в галузі використання комп'ютерів у навчанні іноземних мов привела до появи нового напрямку в методиці - комп'ютеризованого навчання іноземних мов (КНІМ). На жаль, більша частина практичних розробок характеризується невисоким методичним рівнем, із-за чого їх застосування в навчальному процесі вузу обмежується. Недостатньо розроблені питання технології створення та методики застосування комп'ютерних програм з іноземних мов.

КНІМ, на наше переконання, це система навчання, яка побудована на застосуванні комп'ютера як провідного засобу навчання і має свої принципи, структуру, організацію та, водночас, є методом навчання, що використовує специфічні засоби, методи, прийоми та дидактичне забезпечення - автоматизований навчальний курс для формування іншомовної комунікативної та професійної педагогічної компетенції студентів. КНІМ входить як підсистема до загальної системи навчання іноземної мови у мовному вузі.

У КНІМ, на відміну від традиційної діади 'вчитель-учень", ми виділяємо три провідних компоненти: студента, комп'ютер і викладача. Студент у навчальному процесі взаємодіє як із комп'ютером, так і з викладачем. Четвертим, і дуже важливим компонентом КНІМ, є дидактичне забезпечення, тобто закладені в комп'ютер навчальні курси, програми, матеріали, словники та довідники, без яких він не є технічним засобом навчання.

Мал.3. Система КНІМ

В КНІМ ми виділяємо шість видів навчальної діяльності: комунікативну, інформаційну, тренувальну, дослідницьку, текстову та контролюючу.

Комунікативна діяльність в КНІМ - це діалогічна взаємодія учня з комп'ютером, що має два плани: з одного боку, при виконанні комунікативних вправ між учнем та умовним комп'ютерним "співрозмовником" відбувається навчальний діалог мовою, що вивчається, з другого, - будь-яка взаємодія з комп'ютером - це діалог "людина-машина".

Інформаційна діяльність - це пошук і засвоєння нового матеріалу шляхом читання навчальних текстів, перегляду відеоматеріалів, роботи з банками даних, з

довідковою системою, словниками, енциклопедіями та ін.

Тренувальна діяльність - це виконання завдань і вправ з курсу, що вивчається, з метою формування певних навичок і вмінь, розв'язання навчальних пізнавальних завдань, діалогічна взаємодія з комп'ютером та ін.

Дослідницька діяльність із застосуванням комп'ютера може розглядатися з двох сторін:

1) засвоєння мови - це, значною мірою, дослідження системи мови, а н а л і з тексту, пошук закономірностей та взаємозв'язків між одиницями мови (прикладом такої роботи є так званий конкордансінг);

2) власне дослідницька робота при виконанні курсових, дипломних і наукових робіт з лінгвістики та методики.

Текстова діяльність являє собою особливий самостійний вид діяльності в КНІМ. Поняття "текстова діяльність" у роботі з комп'ютером - значно ширше, ніж просто читання чи письмо. Це новий вид діяльності, який виник з появою текстових редакторів і процесорів, в якій користувач займається творчою діяльністю по створенню та обробці текстів різних видів і для різних цілей. В електронній комунікації, яка має місце в телекомунікаційній мережі, спілкування між комунікантами також здійснюється шляхом текстової діяльності. Звідси велика увага текстовій діяльності в КНІМ.

Контролююча діяльність - це виконання різних тестів для контролю та самоконтролю знань, навичок і вмінь студента і, окрім цього, одержання поточної інформації про навчальну діяльність студента в діалозі з комп'ютером шляхом зворотного зв'язку.

Навчання в КНІМ, як і в будь-якій іншій системі, вимагає наявності дидактичних засобів навчання: навчальних посібників, курсів, текстів, вправ, тестів, додаткових навчальних і довідкових матеріалів та ін. Специфіка дидактичних засобів КНІМ - у тому, що всі вони зберігаються на магнітних (дисках і дискетах) або оптичних (лазерних дисках) носіях і можуть подаватися лише в комп'ютері через екран (текст, зображення) та динаміки (звук).

Комп'ютерна форма дидактичних засобів має величезну перевагу над традиційними: в той час як навчальна інформація в підручниках та інших друкованих матеріалах жорстко фіксована у вигляді тексту, схем, малюнків і т.п., у фонограмі - у вигляді послідовності звуків, а відеофонограмі - у вигляді зображення і звука і має послідовний/лінійний характер, із-за чого єдине, що учень може зробити з цією інформацією - прочитати/прослухати/продивитися для наступного запам'ятовування та обробки, в комп'ютерних же навчальних посібниках і матеріалах учень має дві надзвичайно важливі можливості:

✓ 1) паралельного доступу до інформації (до будь-якої інформації, що зберігається в комп'ютері, можна звертатися в будь-який час, водночас опрацьовувати декілька файлів інформації тощо);

✓ 2) взаємодії з цією інформацією (тобто внесення до існуючого файлу (тексту) будь-яких додатків і змін) та із самим комп'ютером, що створює передумови до діалогу "людина-машина".

Навчальні комп'ютерні матеріали можна класифікувати за такими критеріями: дидактичних можливостей подання та обробки інформації, призначення, структури та обсягу. В розвитку КНІМ ми виділяємо три етапи; відповідно дидактичне забезпечення КНІМ налічує три генерації.

Класифікація комп'ютерних матеріалів щодо призначення дає шість груп програм: 1) навчальні програми та курси; 2) контролюючі програми й тести; 3) дослідницькі програми; 4) довідково-інформаційні програми; 5) навчальні ігри; 6) текстові редактори.

Основний засіб КНІМ - комп'ютерний курс іноземної мови або, як ми його називаємо, автоматизований навчальний курс (АНК), призначений для розв'язання специфічного класу навчальних задач. Поряд з такими засобами навчання, як підручник, лінгафонний курс і відеокурс, АНК входить до системи дидактичних засобів навчання. Ці засоби забезпечують організацію та управління навчальною діяльністю учнів з оволодіння мовою та комунікативною діяльністю мовою, що вивчається. Використання комп'ютера є найбільш ефективним, на наше переконання, при наявності навчально-методичних комплексів, які включають підручник, фонограми текстів і лабораторні роботи для лінгафонного обладнання, відеокурс і комп'ютерний курс підтримки і які пов'язані поміж собою єдиною методичною концепцією, структурою та змістом.

АНК - це система, яка включає такі компоненти: комплекс завдань, вправ, навчальних матеріалів і сервісних програм. Будь-який АНК повинен розглядатися з точки зору його навчально-методичної адекватності. Оцінка АНК здійснюється з урахуванням певних методичних критеріїв: відповідність АНК цілям, завданням та умовам навчання іноземної мови на даному етапі і для конкретного контингенту, взаємозв'язок АНК з основним курсом навчання щодо змісту, структури та застосовуваних методів; врахування головних дидактичних принципів навчання: активності, свідомості, системності, проблемності, наочності та індивідуалізації, а також принципів методики навчання іноземних мов, провідним серед яких є принцип комунікативності; використання всіх технічних і дидактичних можливостей КНІМ; забезпечення діалогічної взаємодії з комп'ютером на природній (тій, що вивчається, або рідній) мові; наявність об'єктивного, чіткого, формалізованого, динамічного зворотного зв'язку для учня; доступність, цікавий зміст, ефективність АНК. Курс, що не відповідає цим критеріям, не може бути використаний у навчальному процесі. При розробці АНК ці критерії мають бути основою сценарію та всієї організації роботи з ним.

Технологія розробки АНК для КНІМ являє собою систему підготовки, створення, програмування, перевірки та відпрацювання навчальних комп'ютерних

матеріалів. Вона включає в себе такі етапи: 1) складання техніко-методичного завдання (ТМЗ) на АНК; 2) розробку АНК; 3) підготовку АНК до машинної реалізації; 4) машинну реалізацію АНК; 5) оформлення документації на АНК.

Як впливає з переліку технологічних етапів, розробка АНК - це складна лінгводидактична та програмувальна проблема, розв'язання якої вимагає від розробників спеціальної підготовки, лінгвістичних і методичних знань, досвіду викладання іноземної мови та роботи в КНІМ, а також спеціального обладнання, професійних програмних засобів і великого досвіду програмування. Враховуючи цю складність, в розробці АНК, як показує наш 15-річний досвід, повинна брати участь група спеціалістів, у першу чергу, методист-викладач іноземної мови та системний програміст, а також художник, режисер та ін.

Основа АНК - його сценарій. Сценарій - це вичерпний, детальний, структурований опис певного курсу навчання. Він включає в себе: сюжет (зміст) і структуру курсу, тексти, завдання і вправи, опис відеоряду і текст звукоряду повідомлень, що видаються комп'ютером, структуру взаємодії з комп'ютером, засоби організації та підтримки діалогу учня з комп'ютером, прийоми та засоби аналізу повідомлень, що вводяться учнем у комп'ютер, форму зворотного зв'язку, формули реакції комп'ютера на повідомлення учня, спосіб і форму оцінки учбової роботи. По суті, сценарій АНК являє собою програму навчальної комунікативної діяльності між учнем і комп'ютером, що передбачає певну мовну поведінку учня в заданій навчальній ситуації та організується за допомогою даного курсу. Окрім цього, в сценарії відбиваються мета, завдання та зміст основного курсу навчання, для якого АНК служить засобом підтримки, методична концепція автора сценарію, типи вправ, форма та характер навчальної діяльності.

Вимоги до сценарію: повнота, детальність, чіткість, конкретність, структурованість, послідовність, логічність, цікавий зміст, оригінальність, природність діалогу, зв'язок зі структурою та змістом основного мовного курсу, обґрунтованість вибору методичних засобів і прийомів, адекватність і виразність відеоряду та інших засобів впливу на учня.

Найбільш складна й трудомістка частина роботи щодо створення АНК - складання алгоритму, чи "дерева" курсу. Алгоритм АНК фактично є моделлю навчання, яка імітує процес взаємодії викладача та учня.

Головний напрям, обраний нами в розробці АНК, - забезпечення комунікативної діяльності студента в комп'ютерному середовищі. Ми сформулювали такі вимоги до підтримки діалогу "людина-машина": 1) аутентичність мовного матеріалу, що використовується в діалозі як учнем, так і комп'ютером; 2) "спроможність" комп'ютера правильно розуміти повідомлення, які вводяться в нього учнем та адекватно реагувати на них; 3) ситуативне "оформлення" діалогу (створення комунікативного середовища, що імітує реальні умови акту комунікації); 4) широке використання в повідомленнях комп'ютера формул мовного етикету, ідіоматичних

виразів і фраз із певним емоційним навантаженням; 5) персоніфікація комп'ютера шляхом надання йому ролі (рольова гра); 6) "знайомство" комп'ютера з кожним учнем, тобто звернення до нього на ім'я та збереження інформації про попередні його контакти; 7) неформальність і "дружність" спілкування комп'ютера з учнем.

Розроблена нами технологія використовується кафедрою інформатики та технології навчання КДЛУ при складанні навчальних комп'ютерних програм з іноземних мов. Ця технологія може стати основою для створення різноманітних автоматизованих курсів.

В методиці КНІМ ми виділяємо дві її сторони: а) власне методику навчання, тобто навчальну діяльність учня, яка закладена в самому комп'ютерному курсі: його структурі, обсязі, матеріалах, вправах, видах роботи, формі зворотного зв'язку та контролю; б) методику навчання із застосуванням комп'ютера, тобто використання комп'ютерних дидактичних матеріалів у навчальному процесі, що включає в себе організацію як аудиторної або лабораторної роботи в групі під керівництвом викладача, так і самостійної навчальної діяльності учня з комп'ютером.

Методика КНІМ може мати різні варіанти застосування в навчальному процесі вузу:

- 1) включена до основного курсу навчання - автономна;
- 2) системне - епізодичне застосування;
- 3) аудиторна \ лабораторна (що керується викладачем) - домашня (самокерована) робота;
- 4) групова - індивідуальна діяльність.

Проведений нами аналіз дидактичних можливостей сучасних навчальних комп'ютерних програм (включаючи комп'ютерні ігри), показав, що вони можуть знайти застосування у навчанні практично всіх аспектів мови та формуванні навичок і вмінь в усіх видах мовленнєвої діяльності. Разом з тим, на нинішньому етапі розвитку КТН використання комп'ютера, як свідчать його техніко-дидактичні можливості та досвід застосування у навчанні іноземних мов, є найбільш ефективним для формування насамперед писемномовленнєвих навичок.

Використання комп'ютера в навчанні, як у КНІМ, так і особливо в дистантному навчанні, принципово змінило роль, функції, значення та методику навчання писемного мовлення. Це пов'язано, передусім, з формою взаємодії між людиною та машиною: учень веде діалог з комп'ютером у формі обміну письмовими повідомленнями. Комп'ютер як засіб навчання сприймає результати навчальної діяльності учня в комп'ютерному середовищі здебільш у вигляді письмового тексту. Робота в текстовому редакторі щодо створення, обробки та редагування тексту, природно, також зосереджена на писемномовленнєвій діяльності. Ряд дослідницьких навчальних програм спрямований саме на вивчення тексту, наприклад, конкордансінг. І, нарешті, дистантне навчання, зокрема комунікація з віддаленими комунікантами (вчителем, співучнями), здійснюється у формі письмового діалогу.

Ми виділяємо чотири основні функції писемного мовлення у комп'ютеризованому навчанні:

- 1) комунікативну, яка забезпечує взаємодію учня з комп'ютером або обслуговує комунікацію між комунікантами електронної пошти та Інтернету в ДН;
- 2) текстопороджуючу;
- 3) навчально-тренувальну;
- 4) інформаційну.

Така поліфункціональність комп'ютера, що започаткувала багатofункціональність писемного мовлення як засобу сучасної комунікації, а також породження та аналізу тексту і навчально-мовленнєвої діяльності, вимагає нового підходу до навчання писемного мовлення. Використання текстового процесора, як показують численні дані, підвищує рівень мовної компетенції в цілому та окремих видів мовленнєвої діяльності (головним чином читання та письма) зокрема, а також має позитивний вплив на розвиток усномовленнєвих комунікативних умінь.

Розділ 3. Телекомунікаційна технологія у навчанні іноземних мов

Основні форми телекомунікації - електронна пошта (E-mail) та Інтернет (Internet). Поряд з виконанням своєї головної функції - передачі інформації, ТКТ в останні роки знаходить зростаюче застосування в освіті: в різних країнах з'явилися науково-дослідні центри та навчальні заклади, що займаються дослідженням і використанням ТКТ у навчанні. Тепер стало очевидним, що ця технологія містить величезний дидактичний потенціал, який необхідно використовувати для підготовки фахівців у будь-якій галузі, в тому числі з іноземних мов, у різноманітних системах і формах навчання. Цей новий напрям має назву "освіта, яка заснована на телематиці" (telematics-based education).

Одне з найвизначніших досягнень сучасних інформаційно-комп'ютерної та телекомунікаційної технологій - можливість навчати без фізичної присутності вчителя: урок може бути зміщений за часом (не за розкладом, а в будь-який інший час) і за місцезнаходженням (не в аудиторії, а в будь-якому іншому місці). Ці два моменти можуть привести до радикальних змін в освіті, в першу чергу, до появи нових форм навчання.

Одна з таких нових форм навчання, що називається дистантною (Distant Learning), почала активно розвиватися у світовій системі освіти в останні роки. В самому загальному вигляді дистантне навчання - це навчання, в якому учень і вчитель фізично віддалені один від одного. ДН дозволяє надавати практично будь-які навчальні послуги на відстані. ДН - це специфічна система і форма пізнавальної діяльності та освіти, яка базується на застосуванні сучасної комп'ютерної, інформаційної та телекомунікаційної технологій і призначена, головним чином, для освіти й навчання. Ця система дає учню доступ до розподілених навчально-інформаційних ресурсів і можливість особливої комунікативної діяльності. Дистантне

навчання, на погляд багатьох учених, стає одним із провідних компонентів розвитку сучасного суспільства та однією з головних форм освіти.

У ДН досягається соціально-економічна мета освіти - забезпечення масового навчання, причому ця мета досягається шляхом індивідуального навчання.

Розглядаючи найбільш сучасні засоби комунікації - Інтернет та електронну пошту (ЕП), ми можемо підкреслити їх очевидні переваги над іншими засобами: висока швидкість обміну інформацією, великий обсяг повідомлень і масовість обслуговування кореспондентів. До переваг ТКЗН слід також віднести можливість зберігання, обробки, роздрукування та тиражування, а також подальшого пересилання одержаних повідомлень, що неможливо (чи ускладнено) при інших формах зв'язку.

Телекомунікаційні засоби, таким чином, дозволяють користувачу здійснювати інформаційний обмін з окремими особами, групами осіб та організаціями, а також мати доступ до розподілених інформаційних ресурсів. Разом з цими новими засобами масової комунікації радіо, телебачення та телефонний зв'язок продовжують відігравати важливу роль у навчанні, в тому числі іноземних мов.

Виходячи з техніко-дидактичних можливостей ДН, ми визначили три головні напрями застосування ТКТ у навчанні іноземних мов:

- інформаційна діяльність;
- навчально-тренувальна діяльність;
- комунікативна діяльність.

Розвиток ТКТ сприяв появі нової форми людського спілкування - електронної комунікації. Ця комунікація відрізняється від природної людської комунікації тим, що вона відбувається на відстані без фізичної присутності комунікантів і має письмову форму. В той же час, комунікація між людьми через Інтернет має всі інші риси людського спілкування: діалогічна структура мовленнєвої взаємодії, вільна форма мовних творів і практично миттєва реакція партнера на повідомлення адресанта.

У ДН ми виділяємо два типи комунікації - природну та штучну (людино-машинну); дві форми комунікації - індивідуальну (діалог) і колективну (конференція); дві категорії комунікативних партнерів - природні (вчитель, експерт, співучень, носій мови) та штучні (АНК, довідково-інформаційна система, банк даних): два режими комунікації - в реальному часі та відстрочений; два види доступу до спілкування - миттєвий та з затримкою; два способи обробки інформації - індивідуальний та пакетний.

У природній комунікативній діяльності учня з викладачем, що відбувається в системі ДН, ми пропонуємо чотири схеми взаємодії:

- 1) відстрочена колективна/пакетна комунікація учнів із викладачем, коли всі користувачі даного курсу надсилають свої повідомлення викладачеві згідно з графіком навчання. Викладач опрацьовує повідомлення, класифікує, оцінює їх і видає сумарну відповідь усім учням водночас;
- 2) відстрочена індивідуальна комунікація учня з викладачем чи іншим учнем,

коли даний учень надсилає своє повідомлення партнеру по спілкуванню і через деякий час одержує відповідь;

3) колективне спілкування в реальному часі згуртом комунікантів (викладачами, експертами, співучнями та носіями мови), що називається телеконференцією;

4) індивідуальне спілкування в реальному часі учня з окремими комунікантами.

ДН, завдяки своїм можливостям, відкриває перспективу створення не лише нової форми навчання, але й підвищення кваліфікації вчителів/викладачів іноземної мови. В Україні сьогодні існує гостра потреба в такій дидактичній системі, яка дозволила б педагогам безперервно удосконалювати свою професійну підготовку, не відриваючись від навчального процесу та не вкладаючи в цю справу недосяжні для них кошти та час. До такої системи висувуються надто серйозні вимоги: доступності, професійної спрямованості, достатності, відкритості, наявності зворотного зв'язку, комунікативності.

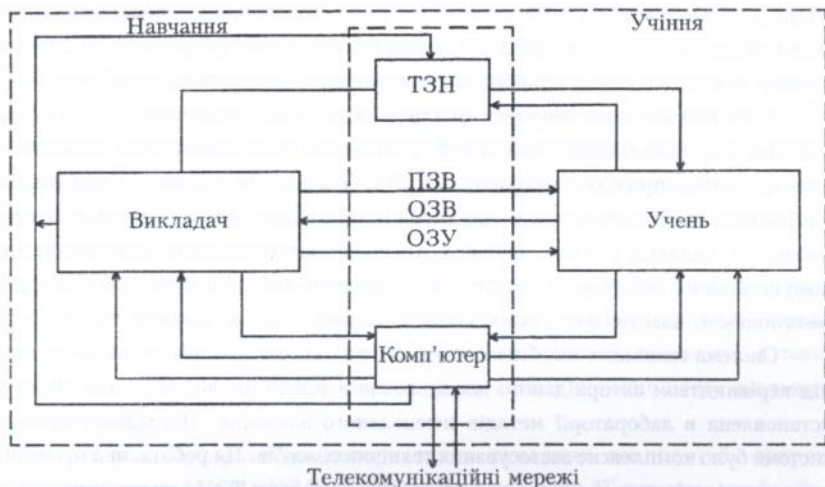
В нинішній час автор даного дослідження розробляє спільно з групою співробітників Інституту кібернетики НАНУ в рамках програми 'Коперник-1445' Європейського Співтовариства таку систему для підвищення кваліфікації вчителів англійської мови української середньої школи. В основу обраного нами напряму роботи покладено інтегративний підхід до розв'язання цього завдання, що дозволяє поєднати в цій системі комплекс технологій з високим дидактичним потенціалом: телекомунікаційну технологію дистантного навчання, технологію комп'ютеризованого навчання іноземних мов, мультимедійну та аудіовізуальну технології в поєднанні з методами інтенсивного навчання іноземних мов. Система, що розробляється нами, складається з трьох основних блоків: навчального, комунікативного та інформаційно-довідкового.

Складником даної системи є курс англійської мови, призначений для підтримки професійної комунікативної компетенції вчителя англійської мови української середньої школи. Цей курс являє собою, по суті, дидактичне навчально-інформаційне середовище, що надає вчителю в доступній та зручній формі всі засоби, матеріали та допомогу, необхідні для його успішної професійної діяльності.

Розділ 4. Комплексне застосування технічних засобів у навчальному процесі мовного вузу

Виділені нами дидактичні можливості сучасної технології навчання і психолого-педагогічне обґрунтування її застосування у навчанні іноземних мов показують, що найбільш ефективно технічні засоби навчання використовуються в комплексі. Комплексність застосування системи технічних засобів впливає з самої природи навчання іноземних мов (мову як засіб комунікації необхідно подавати та використовувати в різних видах мовленнєвої діяльності, що підтримуються описаними технічними засобами) та з психо-фізіологічних особливостей сприймання, переробки та запам'ятовування інформації людиною.

Навчання, що базується на комплексному застосуванні технічних засобів навчання, можна зобразити в такий спосіб:

Мал.4. Система навчання, що базується на комплексному застосуванні ТЗН

У даній системі виділяються дев'ять навчальних підсистем: 1. викладач - ТЗН; 2. викладач - комп'ютер; 3. викладач - ТЗН - учень; 4. викладач - комп'ютер - учень; 5. учень - ТЗН; 6. учень - комп'ютер; 7. учень - комп'ютер - учень; 8. учень - комп'ютер - розподілені навчально-інформаційні ресурси; 9. комп'ютер - ТЗН.

Кожна з цих підсистем характеризується своїми власними закономірностями організації навчального процесу і взаємодії між її компонентами. У свою чергу, в навчальному процесі всі ці підсистеми об'єднуються в єдину систему, яка забезпечує ефективну навчальну діяльність студентів.

Комплексне застосування системи технічних засобів у навчанні іноземних мов дозволяє створити особливе соціотехнічне комунікативне учбове середовище (В. Л. Скалкін), в якому забезпечується засвоєння тривких знань і формування іншомовної комунікативної компетенції шляхом підвищення ефективності сприймання та переробки інформації, забезпечення сприятливих умов для групової та індивідуальної навчальної діяльності з розвитку відповідних навичок і вмінь на основі комплексного подання інформації водночас органам зору та слуху учня. Завдяки цьому до переробки інформації підключаються різні механізми мозку, передусім, механізм образного сприймання, здійснюється позитивний вплив на емоційну сферу особистості учня, активізується довільна та особливо мимовільна увага, створюються умови для активної, доцільної, змістовної пізнавальної та інформаційно-комунікативної діяльності учня.

Комплексне застосування ТЗН ґрунтується на сформульованих нами принципах оптимальності, системності та комплексності застосування технічних засобів навчання. Принцип комплексності розкривається в таких положеннях: глобального впливу, поліфункціональності, вибірковості, додатковості, цілеспрямованого та доцільного впливу, послідовно-паралельного застосування та опорядкованого ефекту.

Вивчення існуючих теорій та практики застосування технічних засобів навчання і нових інформаційних технологій у навчанні іноземних мов дозволяє нам сформулювати провідні принципи ТН ІМ. Технологія навчання іноземних мов спирається на виділені нами дидактичні принципи активності, проблемності, наочності, індивідуалізації, функціональності, інтегрованості, комунікативності, комунікативної значущості, додатковості, доступності, лінгвістичної адекватності, реактивності, адаптивності, ефективності та мінімізації негативних впливів.

Система технічних засобів на основі розроблених нами принципів була створена під керівництвом автора даного дослідження в КДЛУ в 1981-90 роках. Вона була встановлена в лабораторії методів інтенсивного навчання. Провідним принципом системи було комплексне застосування технічних засобів. Ця робота, яка проводилася в структурі кафедри, що називалася в той час кафедрою ТЗН і програмування, була відзначена в 1985 р. срібною медаллю ВДНГ СРСР.

Наші дослідження в галузі ТН, досвід організації та проведення курсів інтенсивного навчання в КДПІМ (нині КДЛУ) у 1985-90 роках, а також запровадження системи ТЗН у навчальний процес КДЛУ у 1983-1997 роках, стали основою для побудови моделі формування іншомовної комунікативної компетенції студентів мовного вузу. Дана модель є подальшим розвитком моделі, розробленої та апробованої нами в 1988-90 роках і наведеної в нашій роботі, опублікованій в 1990 р. Модель включає основні етапи навчання (вступ, тренування, практику та контроль), розподілені за видами навчальної роботи (аудиторної, лабораторної та самостійної). В моделі враховуються види навчальної діяльності під керівництвом викладача та самостійна діяльність студента, групова та індивідуальна робота, види мовленнєвої діяльності та типи застосованих ТЗН і, нарешті, приблизний розподіл учбових годин.

В моделі, що пропонується, відбита взаємодія між видами мовленнєвої діяльності. Всі види навчальної діяльності студента і керуюче-педагогічної діяльності викладача в даній моделі підтримуються системою технічних засобів. Описана модель може бути використана як зразок для побудови навчального процесу при організації учбової іншомовної комунікативної діяльності студентів мовного вузу на основі комплексного застосування ТЗН.

Розвиток і запровадження нових технологій у навчальний процес мовного вузу та школи вимагає, насамперед, підготовки кваліфікованих фахівців з технології навчання. У цій області виділяються дві основні категорії спеціалістів: викладачі вузів і вчителі шкіл, підготовлені до використання технології в навчальному процесі,

та власне технологи-методисти - фахівці з розробки та застосування технологій (технічних і дидактичних засобів, що використовуються в навчанні на основі технології навчання).

Розглядаючи першу категорію фахівців, ми виділяємо серед них дві групи: 1) майбутні вчителі - студенти мовного педагогічного вузу, навчання яких повинно обов'язково включати спеціальну теоретичну та практичну підготовку з ТН; 2) викладачі та вчителі, яких необхідно періодично навчати на ФПК і курсах вдосконалення кваліфікації вчителів всього комплексу навчальних дисциплін, що мають відношення до їх професійної діяльності (мова, методика викладання, педагогіка та ін.), в тому числі з ТН.

Друга категорія фахівців - "технологи-методисти" становить окрему групу, головне завдання якої - розробляти дидактичні та навчально-методичні посібники, що використовуються в навчанні, побудованому на сучасній технології, а також впроваджувати ТН у навчальний процес та організаційно-методичну діяльність навчальних закладів.

Підготовка студентів до використання сучасних технологій, зокрема комп'ютерної, проводиться в КДЛУ з 1986 р. Нова програма "Технологія професійної діяльності вчителя іноземної мови/перекладача", яка була розроблена кафедрою інформатики та технології навчання КДЛУ під нашим керівництвом у 1996/97 навчальному році, ґрунтується на цілісній концепції підготовки вчителя/викладача іноземної мови та перекладача до використання ТН у своїй професійній діяльності. Програма побудована за модульним принципом, згідно з яким кожна частина загального курсу являє собою завершений самостійний курс, пов'язаний з іншими курсами програми. Програма розрахована на чотири роки і складається з чотирьох окремих частин або курсів, кожний з яких читається протягом одного чи двох семестрів одного року навчання: 1 частина - "Вступ до технології навчання іноземних мов/перекладу" (I курс); 2 частина - "Комп'ютерна технологія навчання/перекладацької діяльності" (II курс); 3 частина - "Телекомунікаційна технологія у навчанні іноземних мов/перекладацької діяльності" (III курс); 4 частина - "Методика застосування сучасних технологій в навчанні іноземних мов/Застосування сучасних технологій в перекладацькій діяльності" (IV курс).

Всі чотири модулі курсу разом становлять цілісну, закінчену систему, що забезпечує досягнення поставленої мети. Мета програми - забезпечити повноцінну теоретичну та практичну підготовку з ТН студента мовного педагогічного вузу як складової частини його професійної компетенції.

Кафедра інформатики та технології навчання Київського державного лінгвістичного університету вперше в нашій країні розпочала в 1984 р. навчання викладачів вузів, що проходять курси підвищення кваліфікації на ФПК КДЛУ, використанню персональних комп'ютерів. За ці роки підготовку пройшли майже 600 викладачів. Для слухачів ФПК - викладачів іноземної мови вузів країни

колективом авторів була розроблена спеціальна програма курсу "Основи навчальної інформатики та обчислювальної техніки" та ряд навчальних і методичних посібників (див. список публікацій автора). Багато випускників ФПК успішно застосовують персональні комп'ютери в навчальному процесі.

Потреби сучасного навчання ставлять питання про підготовку фахівців з ТН. Викладач іноземної мови не може стати повноцінним спеціалістом у цій галузі в силу її специфіки та об'єктивних труднощів. Необхідно розпочати підготовку фахівців саме з ТН, що забезпечували б розв'язання важливих адміністративно-організаційних, науково-методичних, технологічних і навчальних проблем. Сформулюємо завдання, що стоять перед фахівцем з ТН - технологом, розробником, методистом, викладачем та організатором навчання. Цей спеціаліст повинен бути експертом з технології навчання та володіти певною дисципліною; знати теорію дидактики, психології та методики викладання даної дисципліни, а також сучасні ТЗН та їх дидактичні можливості; уміти розробляти дидактичні матеріали та навчально-методичні посібники для різних технічних засобів навчання, організувати навчальний процес і самостійну навчальну діяльність студентів з використанням ТН, укладати програми курсів і плани занять з використанням ТН, оцінювати ефективність навчального процесу та застосування технічних засобів, викладати курси з технології навчання.

Проведене нами дослідження підтвердило гіпотезу про те, що системне, комплексне застосування технології навчання іноземних мов, яке базується на сучасних інформаційних технологіях, дозволяє підвищити ефективність навчального процесу в мовному вузі та забезпечити досягнення мети навчання - формування іншомовної комунікативної та професійної педагогічної компетенції студента.

Перспективи подальшого дослідження та практичної роботи ми бачимо в наступному: подальшому вивченні дидактичних можливостей інформаційних технологій; проведенні методичного аналізу та виробленню методичних рекомендацій щодо роботи з комп'ютерними курсами з іноземних мов; створенні сучасних ефективних дидактичних посібників, що використовуються з технічними засобами навчання; розробці нових форм і методів навчання, заснованих на інформаційних технологіях; упровадженні ТН у навчальний процес мовного вузу; проведенні науково-методичних експериментів з метою оцінки ефективності методики КНІМ і ДН та існуючих дидактичних матеріалів; розвитку системи дистантного навчання іноземних мов і підвищенні кваліфікації вчителів і викладачів; широкому запровадженні результатів дослідження та технології навчання в цілому в практику навчання іноземних мов у мовних вузах та інших учбових закладах України; відкритті нової спеціальності "технологія навчання іноземних мов" у мовних вузах; підвищенні кваліфікації вчителів середніх шкіл і викладачів вузів з технології навчання; формуванні через підготовку в мовному вузі викладача нового типу.

Зміст дисертації відображено в таких наукових працях автора:

Брошюри

1. П.И.Сердюков. Основы интенсивного курса обучения иностранным языкам. - К.: Выща школа. 1984. - 56 с.
2. П.И.Сердюков. Применение ЭВМ в обучении иностранным языкам. М.: Минпрос СССР, 1988. - 25 с.
3. П.И.Сердюков. Технологія розробки комп'ютерних програм з іноземних мов. К.: Ленвіт, 1996. - 112 с.

Статті

4. П.И.Сердюков, С.С.Винярская. Применение ЭВМ для повышения эффективности обучения иностранным языкам // Проблемы высшей школы. Совершенствование подготовки специалистов. Республиканский методический сборник. - К.: Выща школа, 1978. - Вып. 32. - С. 50-54.
5. П.И.Сердюков, Н.Ф.Бориско, В.С.Лобко. Техническое обеспечение интенсивного курса иностранного языка (Опыт применения метода активизации в работе высшей школы) // Психолого-педагогические аспекты интенсификации учебной деятельности. - М.: МГУ, 1983. - С. 54-58.
6. М.В.Ляховицкий, П.И.Сердюков. Основні напрями використання учбової техніки нового покоління // Методика викладання іноземних мов. - 1984. - N13. - С. 60-63.
7. О.В.Кривошеев, П.И.Сердюков. Ситуативное оформление коммуникативной деятельности на иностранном языке // Сопоставительная лингвистика и методика обучения русскому языку иностранных студентов-филологов. - К.: КГПИИЯ, 1984. - С. 114-119.
8. М.В.Ляховицкий, П.И.Сердюков, Н.Ф.Бориско. Відеофонограма як засіб інтенсифікації навчання усного мовлення на 1 курсі мовного вузу // Методика навчання іноземних мов. - 1985. - N14. - С. 82-85.
9. П.И.Сердюков. ЭВМ в обучении иностранным языкам // Иностранные языки в школе. - 1985. - N5. - С. 6-9.
10. П.И.Сердюков. Как составить алгоритм упражнения для ЭВМ // Иностранные языки в школе - 1986. - N6 - С. 26-31.
11. П.И.Сердюков. Управляемая учебная среда как фактор и компонент интенсивного обучения // Активизация учебной деятельности. - Куйбышев: Куйбышевский университет, 1987. - С. 94-101.
12. П.И.Сердюков. Формы, методы и средства самостоятельной учебной деятельности в обучении иностранным языкам // Интенсивное обучение иностранным языкам в высшей школе. - М.: МГУ, 1987. - С. 113-120.
13. П.И.Сердюков. Интенсивное обучение иностранным языкам на основе комплексного применения технических средств // Задачи и перспективы интенсификации обучения иностранным языкам в школе и вузе. К.: КГПИИЯ, 1988.

- С. 17-21.

14. П.Г.Асоянц, Л.Н.Волчкова, Т.И.Коваль, П.И.Сердюков, Г.С.Чекаль. Алгоритмизация процесса обучения иностранному языку при разработке автоматизированного учебного курса//Методика обучения иностранным языкам. Романское и германское языкознание. - 1988. - Вып. 3. - С. 28-32.

15. P.Serdiukov. Development of Communicative Software for CALL//Wissenschaftliche Zeitschrift der Universitat Rostock. - 1990. - G-Reihe 39. 9S. - S. 99-102.

16. П.И.Сердюков, Л.Н.Волчкова. Организация самостоятельной учебной деятельности в системе интенсивного обучения иностранным языкам с компьютерной поддержкой//Современные проблемы обучения иностранным языкам в школе и вузе. - Курск: КГПИ, 1991. - С. 5-11.

17. П.И.Сердюков. Методические аспекты компьютеризованного обучения иностранным языкам//Іноземні мови. - 1996. - N3-4. - С. 54-57.

18. P.Asoyants, G.Checal, N.Chemeris, P.Serdiukov, T.Koval, M.Maikova. Development and Use of CALL Materials//New Media and Telematic Technologies for Education in Eastern European Countries. - Enschede: Twente University Press. - 1997. - P. 269-278.

19. П.И.Сердюков. Дидактические возможности дистантного обучения иностранным языкам//Іноземні мови. - 1997. - N3, - С. 22-29.
Навчальні посібники і програми

20. П.И.Сердюков. Компьютеризация обучения иностранным языкам//Методика интенсивного обучения иностранным языкам. Учебное пособие для студентов институтов и факультетов иностранных языков /Под ред. В.А.Бухбиндера и Г.А.Китайгородской. - К.: Выща школа, 1988. - С. 255-283, 320-323.

21. Основы учебной информатики и вычислительной техники. Учебное пособие для студентов институтов и факультетов иностранных языков./А.М.Довгялло, Т.И.Коваль, М.В.Легкий, П.И.Сердюков/Под.ред. П.И.Сердюкова. - К.: Выща школа, 1990. - 176 с.

22. Основи методики створення і застосування комп'ютерних програм у навчанні іноземних мов. Навчальний посібник/П.Г.Асоянц, Г.С.Чекаль, П.І.Сердюков, Л.М.Волчкова та ін. - К.: КДПІМ, 1993. - 106 с.

23. П.И.Сердюков, Л.Н.Волчкова. Основы информатики и вычислительной техники. К.: КГПИИЯ. - 1986. - Ч.1. Основы вычислительной техники. - 40 с. - Ч.2. Основные понятия программирования. - 36 с.

24. Методические указания по применению автоматизированной учебной системы АОС-М в учебном процессе//А.М.Довгялло, П.И.Сердюков, Т.И.Коваль и др. - К.: КПИ, 1986. - 84с.

25. Лабораторные работы по курсу "Основы информатики и вычислительной техники" для слушателей ФПК преподавателей иностранных языков вузов//

П.И.Сердюков, Т.И.Коваль, П.Г.Асоянц, Л.Н.Волчкова. - К.: КГПИИЯ, 1988. - 56 с.

26. Вычислительная техника и технические средства обучения. Программа педагогических институтов для специальности 2103/Под ред. П.И.Сердюкова - М.: Минпрос СССР, 1986. - 11 с.

27. Рабочая программа курса "Основы учебной информатики и вычислительной техники" для слушателей факультетов повышения квалификации преподавателей иностранных языков вузов/Сост. А.М.Довгялло, П.И.Сердюков, Т.И.Коваль, М.В.Легкий. - К.: Минпрос УССР, 1987. - 19 с.

28. Типова програма курсу "Технологія професійної діяльності вчителя іноземних мов" для студентів мовного вузу/Під ред. П.І.Сердюкова. - К.: КДЛУ, 1997. - 28 с. (віддана до друку).

Анотація (Epitome)

Сердюков П.І. Теоретичні основи навчання іноземних мов у мовному вузі з використанням інформаційних технологій. Рукопис.

Дисертація на здобуття вченого ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 - теорія та методика навчання: германські мови. - Київський державний лінгвістичний університет, Київ, 1997.

Дисертація присвячена питанням упровадження інформаційних технологій (ІТ) у навчальний процес мовного вузу. В роботі розкривається новий напрям в галузі методики навчання іноземних мов - спеціальна технологія навчання іноземних мов (ТН ІМ), яка базується на нових технологіях (комп'ютерній та телекомунікаційній), і нові форми навчання - комп'ютеризована та дистантна. Досліджені дидактичні можливості сучасних технологій, узагальнена теорія та практика застосування ІТ у навчанні іноземних мов. Запропонована нова класифікація технічних засобів навчання, розроблені принципи ТН ІМ. Розглядаються оригінальні підходи до розробки та комплексного використання технічних засобів у навчальному процесі з іноземних мов. Пропонуються нові форми, дидактичні засоби і методи навчання іноземних мов на основі ТН ІМ. Даються практичні рекомендації щодо упровадження ІТ в навчальний процес мовного вузу.

Ключові слова: методика навчання іноземних мов, технологія навчання, інформаційні технології, технічні засоби навчання, комп'ютеризоване навчання, дистантне навчання.

Сердюков П.И. Теоретические основы обучения иностранным языкам в языковом вузе с применением информационных технологий. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук по специальности 13.00.02 - теория и методика обучения: германские языки. - Киевский государственный лингвистический университет, Киев, 1997.

Диссертация посвящена вопросам внедрения информационных технологий

(ИТ) в учебный процесс языкового вуза. В работе развивается новое направление в методике обучения иностранным языкам - специальная технология обучения иностранным языкам (ТО ИЯ), основанная на передовых технологиях (компьютерной и телекоммуникационной), и исследуются новые формы обучения - компьютеризованная и дистантная. Изучены дидактические возможности современных технологий, обобщается существующая теория и практика применения ИТ в обучении иностранным языкам. Предложена новая классификация технических средств обучения, разработаны принципы ТО ИЯ. Рассматриваются оригинальные подходы к разработке и комплексному использованию технических средств обучения в учебном процессе языкового вуза. Предлагаются новые формы, дидактические средства и методы обучения иностранным языкам на основе ТО ИЯ. Даются практические рекомендации по внедрению ИТ в учебный процесс языкового вуза.

Ключевые слова: методика обучения иностранным языкам, технология обучения, информационные технологии, технические средства обучения, компьютеризованное обучение, дистантное обучение.

Peter I. Serdiukov. Theoretical Foundations of Language Teaching in Language Universities with Application of Information Technologies. Manuscript.

Doctorate Dissertation in Theory and Methodology of Teaching: Germanic Languages (13.00.02). - Kiev State Linguistic University, Kiev, 1997.

The dissertation deals with the issues of Information Technologies (IT) application in the curriculum of language universities. The author is developing a new direction in methodology of foreign language training - a special Technology of Foreign Language Training (TFLT) which is based on advanced technologies (computer and telecommunications) and investigates new forms of education - computer-assisted and distant learning. The pedagogical potential of modern technologies is analysed. Current theory and practice of IT application in foreign language teaching is reviewed. A new classification of technology is proposed, basic principles of TFLT are specified. Original approaches towards the development and integrative application of educational technology are outlined. New strategies of foreign language teaching based on TFLT are defined. Recommendations for IT implementation in the language university curriculum are suggested.

Key words: methodology of foreign language teaching, educational technology, information technologies, computer-assisted learning, distant learning.

Serdiukov

Підписано до друку 08.10.1997 р.
Формат 60x84/16
Обсяг 2 др. л.
Тираж 100 прим.
Замовлення № 31
Типографія «Інфоцентру Чорнобиль»

УЗЧ 709

AB 38.586